

BUITEN

5^e JAARGANG N°. 18.

ZATERDAG 6 MEI 1911.

Foto R. Tepe.

EEN BUURPRAATJE.

INHOUD:

EEN BUURPRAATJE. ILLUSTRATIE	BLZ. 205
DE STERRENHEMEL IN MEI, DOOR A. A. N.	206
IETS OVER NOORWEGEN, DOOR G. L.	206
EEN LAND VAN BERGEN (GEDICHT), DOOR J. REDDINGIUS	207
HUIZE NIENOORT, DOOR R. H. HERWIG, GEÏLL. BLZ. 208—210	
BRUINE BEUKEN, DOOR E. TH. W.	BLZ. 210
BRAMEN, DOOR J. C. MUYEN, GEÏLLUSTREERD	211
UIT DE INSECTENWERELD, DOOR S. LEEFMANS, GEÏLL.	212
EIKSCHILLERS, DOOR DE GREEFF, GEÏLLUSTREERD	214
WEERVOORSPELDING, DOOR VAN BEUKENSLLOT, GEÏLL.	215
TEGEN MUGGEN EN VLEGGEN, DOOR E. TH. W.,	216

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografischen, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74-76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk ait blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

DE STERRENHEMEL IN MEI.

HET volgende overzicht geeft den stand der sterrenbeelden in den vóóravond (omstreeks 9 uur):
Zenith: Groote Beer, Boötes, Draak, Jachthonden;
Noorden: Andromeda, kleine Beer, Cassiopeia, Cepheus, Giraffe, Hagedis, Perseus;

Oosten: Arend, Draak, Hercules, Lier, Ophiuchus, Pijl, Vos, Zwaan;

Zuidoosten: Kroon;

Zuiden: Beker, Hoofdhaar van Berenice, Maagd, Raaf, Schorpioen, Slang, Waterslang, Weegschaal;

Zuidwesten: Leeuw, Sextant;

Westen: Kleine Hond, Kreeft, Leeuw, Lynx, Tweelingen;

Noordwesten: Wagenman.

De *Melkweg* is in Mei in den vóóravond nauwelijks te zien, maar na middernacht, bij afwezigheid van maneschijn, des te prachtiger. *Zodiakaallicht* en *Gegenschein* zijn deze maand niet of nauwelijks zichtbaar. Ook voor de waarneming van *Algol-minima* zijn de korte Meinachten, waarin het sterrenbeeld Perseus laag boven den Noorderhorizon staat, geen geschikte gelegenheid.

Er zijn in de eerste dagen van Mei na middernacht *vallende sterren* te verwachten, die naar hun straalpunt in den Waterman *Aquariden* heeten.

De *tijdsvereffening* is de geheele maand van gering bedrag: de zon is aldoor drie of vier minuten bij de klok voor.

De *Volle maan* zal in den vroegen morgen van 13 Mei door de halfschaduw der aarde worden verduisterd. Daar echter de eklips pas na vier uur begint, en de maan dan ook al haast ondergaat, terwijl bovendien de zon een paar minuten later opkomt, zal in Nederland van het verschijnsel niets te zien zijn.

Mercurius is niet waarneembaar.

Venus is een luisterrijke avondster. Haar oostelijke elongatie wordt deze maand en ook in Juni nog steeds groter. De schijngehalte neemt zeer langzaam iets af, maar blijft toch voorloopig nog voller dan Eerste Kwartier. De middellijn der planeet is 1 Mei 14", 1 Juni 17".

Mars wordt in den loop der maand iets gemakkelijker zichtbaar. Den 15^{en} Mei komt de planeet meer dan twee uren vóór de zon op, en zal dus ongeveer één uur voor zonsopkomst waarschijnlijk gemakkelijk in het Zuidoosten te vinden zijn. De middellijn der schijf neemt deze maand nog pas van 6" tot 7" toe.

Jupiter is den heelen nacht zichtbaar en voor bezitters van kleine kijkers een dankbaar object, vooral door de steeds belangwekkende en snel veranderende constellatie der vier heldere wachters. De planeet is den 1^{en} Mei in oppositie met de zon, en loopt in het sterrenbeeld Weegschaal langzaam Westwaarts.

Saturnus is niet waarneembaar.

In mijn vorig artikel (N°. 14) wees ik er op, dat omstreeks half April alle groote planeten, ook Uranus en Neptunus —

die, omdat ze niet met het bloote oog zichtbaar zijn, gewoonlijk niet door ons in Buiten besproken worden — in één nacht gezien konden worden. Werkelijk is mij deze niet bijster belangrijke, waar wel vrij curieuse waarneming den 13^{en} April gelukt. Te kwart vóór acht 's avonds zag ik *Mercurius* — die zich ettelijke dagen achtereen bijzonder fraai vertoond heeft —, even later, nauwelijks nog drie graden boven den horizon, in de zeer heldere avondschemering *Saturnus*. *Venus*, *Jupiter* en *Neptunus* waren gedurende een vrij groot gedeelte van den nacht waarneembaar.

Even over half vier 's morgens verscheen *Uranus*, en acht minuten vóór vier werd, nog geen twee graden boven den horizon, in den binocle ook *Mars* in het Zuidoosten zichtbaar, zoodat ik in iets meer dan acht uren alle zeven hoofdplaneten gezien had.

A. A. N.

IETS OVER NOORWEGEN.

HET is mij, als deed ik Noorwegen te kort, wanneer ik, na er een genotvolle vacantie op een hoeve in het Z.O. gedeelte te hebben gesleten, zweeg, over alles wat mijn zijn daar onvergetelijk heeft gemaakt. Het vriendelijke, eenvoudige, gastvrije volk, de oneindige stilte en rust der landelijke omgeving, de heerlijke zuivere lucht, die zoo verkwikt en sterkt, de kleurenweelde heinde en ver, is er een beter oord denkbaar? Een Noorsch dichter zong:

Het werd licht in het bosch en ik speedde mij voort.
'k Ging staan waar de heuvelrug daalde,
Ik aanschouwde het stadje en mijn dierbaar tehuis
En het bergland dat verre blauw straalde.
Ik zag er de fjorden, met hun bochtigen kant,
De rivieren, die fonkelend speelden door 't land,
Ik verlangde naar de zonnige dreven.

En toen was het mij of de lokkende berg,
Mij angstig terug wilde hou'en
Als fluisterd' een stem: Verlaat mij toch niet!
Dat zou u in 't stadje berouwen!
Ach, het bosch en de bergstroom, zij blijven mij bij;
Klonk eenmaal hun weemoedszang over tot mij,
Zoo ruischt die steeds na, heel mijn leven.

Want zoo vaak bij mijn werk in de tierige stad,
In gezellige, schitterende zalen
Klinkt zachtken een liedje, zoo lieflijk en teer
Uit mijn jonkheids groenende dalen.
Dan bevangt mij een heimwee naar berg en naar bosch,
'k Hoor de koebel, en de lokstem (en die laat mij niet los)
En het ruischen van sparren die beven.

Zoo spreekt de Noorsche natuur tot haar eigen kinderen. Zouden wij vreemdelingen dan ongevoelig voor hare bekoring blijven?

Ga maar eens eenige tientallen K.M. met mij dolen door deze typisch-Noorsche streken, en gij zult het ongetwijfeld met mij eens zijn, dat die eenzame rotsen en die stille groote bosschen met hun donker stammengewemel en wilden plantengroei, hun hollen en spleten, en fluisterende watertjes suggestief op ons gemoed werken. Daar is het tehuis van kabouterijtjes, aardmannetjes en berggeesten, die, vrij van menscheninmenging, hun werk verrichten en streken uithalen. Het land is dan ook vol van sprookjes. Zoo had ook mijn „gaard" het uitzicht op een heuveltop, waarmede een hunner sagen verbonden is. Aldus luidt het verhaal:

In het jaar 1015 was er in Noorwegen een koning, Olaf de heilige genaamd, die aldus heette, omdat hij kerken bouwde en het Christendom in het land invoerde. Zoo kwam deze koning, ook in de streek die Ringerike heet, maar hier werd zijn nieuwe leer tegengewerkt, niet alleen door de Heidenen daar, maar ook door alle berggeesten, die op die hooge bergen woonden. Hetgeen tengevolge had, dat de kerk, die hij begon op te richten op een mooien heuvel aan het Stensfjord, 's nachts steeds weer werd vernield. Koning Olaf's grootste vijand in dezen was de berggeest „Jygra" genaamd. Maar Olaf bleef hem de baas en zoo kwam ten slotte toch het kerkje tot stand, dat zich op een mooien dag in den zonschijn stond te koesteren.

Dit wekte den nijd op van den boezen trol, die zware rotsblokken zocht en ze naar het kerkje slingerde, zonder dit evenwel te raken. Twee van deze steenen liggen daar heden ten dage nog en men kan de sporen der vingerindrukken van den trol op beide zien. Toen hij merkte dat zijn steenen hun doel misten, werd hij razend en niet meer wetend wat hij deed brak hij een van zijn beenen af en wierp er dat ook naar. Dit kwam evenwel vlak bij de kerk in een kleine bron te land, die sedert een nare lucht verspreidt, maar heilzaam werkt op zieke gestellen, zoodat vele lijdenden nog dagelijks een glas water aan de Jygrabron komen drinken, waarbij zij beweren baat te vinden. Zoo heeft dus het kleine Christenkerkje zich kunnen handhaven tegen berggeesten en heidenen en heeft daar vele eeuwen in vrede gestaan. Nu bestaat er nog slechts de ruïne van. De berg, waar deze trolgeschiedenis zich heeft afgespeeld, heet de Jygraberg.

Maar laat ik u in de werkelijkheid terugvoeren en u iets meedeelen omtrent het eigenaardige leven op de bergweiden (sæters),

waarheen 's zomers de bedienden der hoeven met het vee en de honden trekken, waardoor het op en om de „gaards” zoo vredig en stil wordt.

BERGWAARTS.

(Dit, evenals „Op den Sæter”, is ontleend aan Hans Aanrud's allerliefste boekje „Sidsel Sidsærk”).

Een groote optocht trekt over de heuvelhelling aan gindsche zijde van het dal.

Kjerstie Hael (de eigenares der hoeve) zelve staat voor het venster van haar kamer en volgt dien met haar blikken zoo ver zij kan, tot deze verdwijnt op den berg. Dat is het vee, dat vandaag naar de bergweide gaat. Aan de spits rijdt de melkster op een jaagpaard gezeten, dat voor een vrouw gezadeld is: een hooge stellage, die doet denken aan een leunstoel. Daar bovenop troont zij in haar bonte kleedij en witten hoofddoek, blozend, dik en zelfbewust. Immers, zij is de gewichtigste persoonlijkheid: zij voert het commando. Achter haar rijden twee mannen, elk hun paard leidend, dat bijna inzakt onder den zwaren last. Daarna komt het vee in indrukwekkende volgorde. Voorop de koe met de bel aan, daarna Brandros met zijn scheef gewei, Kromhoorn, Zwartoog en de overigen — uitgezonderd Farshol en Litago, die de kalveren moeten leeren volgen, — tot eindelijk de dikke os de achterhoede van het groote vee vormt, die eveneens moet helpen oppassen.

Dan komen de ongeduldige geiten, die de andere dieren voorbij willen, gevolgd door de zeugen, dicht opeen, en vier groote varkens met de tweede hoedster, die den optocht sluit en Sidsel Sidsærk met haar ransel op den rug.

Aanvankelijk gaat de marsch als ware het een dans, allen herinneren zich het gebergte van den vorigen zomer, allen hebben er naar verlangd, de marsch gaat ieder te langzaam.

Maar is men eenmaal aan het stijgen, dan wordt het steiler en steiler, de zon klimt en steekt hen in den rug, de varkens vertragen hun stap: zij trachten telkens uit de rij te gaan, loerend op een plekje schaduw of een plas om zich in af te koelen. De geiten en de zeugen merken dat hun maag begint te jeuken en dwalen af, waar zij een bladerstruikje zien om aan te knabbelen of zoeken een hek om door te kijken, of een groen plekje, en de jonge kalveren, die voor het eerst naar de zomerweide gaan, zien niet in waarom zij zich zouden haasten en geven het op, zoodra zij de zweep niet voelen.

En dus moet Sidsel telkens weer den weg af, de zijpaadjes in, achter struiken en in kreupelhout en over kuilen in de hei, om ze er uit te drijven, en zij heeft ze aan den eenen kant van den weg nauwelijks bij elkaar gehaald of zij gaan er weer van door aan den anderen.

Zij heeft haar eenen kousenband moeten nemen om haar soepjas te verkorten, opdat die haar geen last bezorgt, want zij moet hollen en klauteren, terwijl zij onafgebroken lokt en roept. 't Is een heele inspanning; haar blonde haar wordt nat van het zweet, en haar gezicht wordt zoo rood als een preiselbes; maar zij merkt het niet, zoo geheel nemen haar plichten haar in beslag. Zij is het die den ganschen zomer voor het kleine vee aansprakelijk is, dat allen daar belanden en tegen den herfst glanzend en sterk weer thuis komen. Met de eerste hoedster deelt zij de verantwoordelijkheid voor den stoet, en al heeft zij maar het achterdeel, zoo zou zij toch de schande niet willen dragen, dat zij ze niet allen bij elkaar kon houden.

Langzaam trekken zij hooger en hooger, weldra ligt het geheele dal diep, wijd, en glanzend groen beneden hen. De sparren worden nietiger en schaarscher, de kleine berkjes menigvuldiger, nog even hooger en zij ontmoeten de eerste echte dwergberkjes. Maar nu zijn zij ook boven. Daar is het dat een moeitevolle dag ten einde is: 't is of volk en vee alle loomheid verliezen, 't is of de wonderlijke frischheid van den heelen berg hen tegenstroomt, zij voelen zich in een nieuwe wereld; vóór hen strekt zich de berg uit met zijn eindeloos aantal vlakten en dalen, tot het verre verschiet oprijst voor het oog als een blauwe bergketen met witte sneeuwplekken; en ziet men om, dan lijkt het dal zoo ver weggezonden —, en aan de tegenoverliggende helling ziet men ook weer uitgestrekte bergvlakten met schitterende watertjes en groene herdershutjes.

Allen blazen uit, allen zien om, een gevoel van rust komt over hen; geheel vanzelf ordenen zich de kleinere dieren op den ruwen weg, die zich eindeloos verder slingert, en ze trachten niet meer de rij te verbreken, maar trekken regelmatig, langzaam voort. Nu krijgt ook Sidsel gelegenheid om te kijken. Zoo ver heeft haar oog nog nooit gereikt, en hierboven blijft zij, den heelen, heerlijken zomer. Zij gevoelt zich op eenmaal zoo verwonderlijk klein in al dat oneindig groote; maar het wordt haar niet angstig te moede, een zalig gevoel doortintelt haar, zij wordt er stil van. Zij staat in nadenken verzonken en haar gedachten gaan ver uit, dien dag, dien zomer voorbij, vele zomers voorbij; eens zal ook zij groot en volwassen zijn zooals de melkster nu, die zij daar hoog op haar paard ziet zitten en aan de spits rijden.... De pakpaarden willen onder hun zwaren last niet langzaam gaan; zij loopen de anderen en de leidster voorbij en fluks zijn zij weg over den bergkam daar voor hen. De stoet volgt met loomen tred, urenlang gaat het verder over velden en beken, langs zomerweiden en heidevelden en frissche bergstroomen.

Sidsel mag voor de melkster een oogenblik te paard zitten, omdat deze eens loopen wil.

De avond begint te vallen. Dus wenden zij zich naar een rotskloof, die zij reeds lang in de verte bespeurd hebben. Zij moeten weer wat dalen, komen weer berken en een enkelen verschrompelden spar tegen en in de diepte hooren zij het ruischen van een groote rivier. Zij komen uit op den kant van het Sæterdal waar „Hoelsæter” ligt en kijken naar omlaag. Daar liggen er drie, vredig in hun groene omgeving. Rustig stijgt de rook uit twee der schoorsteenen in de stilte van den avond. Even staan zij stil om het te aanschouwen: dat is hun zomerverblijf.

OP DEN SAETER.

De lichte zomer gaat met rassche schreden voorbij; die is kort maar intens op de bergen. Zijn komst doet alles uitbotten, het wordt lichtgroen om elk hoogtetje in de zacht-glooiende berg-hellingen en in de eindeloze heidevlakten. De sneeuwhaan stapt alleen rond, knorrend en pruttelend als iets zijn nest te na komt; muggen en paardevliegen zoemen door de lucht, en de koeien steken de staarten omhoog en slaan er mee in het rond, om aan hun venijnige steken te ontkomen, en over alles ligt de dauw dik en donkerblauw, en belemmert het vrije uitzicht. Maar het duurt niet lang of de boschbessen komen en de bergframbozen, en op een goeden dag piepen overal de sneeuwwhennen. Zij knorren nog erger, wanneer vele van die lichte bolletjes een paar el hoog fladderen en naar omlaag, om op hun bol te belanden in de hei. Dan dwalen de runderen rustig en vol nadenken ver over de bergen, om het fijnste, geurigste gras te zoeken, en de damp verdwijnt, de lucht wordt zoo fonkelend helder, dat men mijlenver het gebergte even helder en scherp kan zien, als de dichtstbijgelegen hoogtetjes....

Daarna beginnen de bloesems van de bergframboos af te vallen, de heide neemt een warme goudtint aan, de fijne bloempjes der erica kleuren weldra alle heuveltjes — het groen verdwijnt: de berg vlamt in bruin en rood om het grauwwitte rendiermos dat hier en daar in het oog valt als glinsterende sneeuwplekken. Daarmee doet de herfst zijn intrede. Er is veel zonneschijn en dan is geitenhoeden een genot. Maar er komen ook dagen dat de dauw zich voorzichtig uitspreidt als een dik, grijs kleed over aarde, boschjes en heide, en uit die dauw komt een zachte, fijne, motregen, die zich als o zoo kleine pareltjes hecht aan elk halmpje en aan elke dennennaald. Dan is het vaak bezwaarlijk geiten te hoeden, dan zoekt men een schuilplaats onder elk boschje met een zak over de schouders om zich te beveiligen tegen het vocht, of moet men voort al dringt ook het water in de schoenen. Dan schieten er truffels uit den grond. De varkens storen zich nergens aan en rennen rond om die te vinden. Dan wordt het een last de dieren na te gaan. Dan wil het wel eens dat men schrikt, wanneer op de hei vlak voor je voeten een paar kolossale kraanvogels opvliegen, die aan het trekken zijn — immers in den dauw zien deze er nog verschrikkelijker uit dan een paar gevleugelde zeugen. En dan is op een morgen alles glinsterend wit, er is 's nachts wat sneeuw gevallen, wel niet zoo veel dat ze liggen blijft, ze smelt overdag weer weg. Maar toch willen de varkens niet meer den berg op — het hoornvee blijft staan voor het hek van de zomerweide en loeit; het weet wel dat het ten slotte daar binnen mag gaan en het laatste lekkere hapje van den berg meenemen. De geiten zien vragend om.... De zomer is ten einde, alles verlangt naar het dorp.

Zoo wordt dan op een goeden dag het hek geopend, de koeien stormen op den stal af, de dieren weten dat zij dat jaar niet meer over den kalen berg zullen zwerven. De mannen zijn de paarden komen brengen, en andere, die den geheelen zomer in het gebergte zijn geweest, worden naar huis gehaald. De klaver wordt in pakken gebonden, alles wordt gewasschen, opgeruimd, geordend en geborgen voor den volgenden zomer, en eindelijk is de lang verbeide dag, de dag der huisreis, daar.

G. L.

EEN LAND VAN BERGEN.

Een land van bergen, en de goede zon,
en wij twee kind'ren, die gedurig stijgen
langs kronklend pad; hoog boven 't goud der twijgen
is 't blauw en blauw, nu 't licht de wolk verwon.

Een beekje schiet omlaag en ruischt, wie kon
zoo snel ooit wijken en al zingend tijgen
naar 't lokkend dal, 't is roepen, fluist'ren, hijgen,
en aldoor vloeit de murmelende bron.

Eens roept het dal ook ons, dan gaan ook wij
vlug-voetig van de hoogten, roepen vleidend
elkanders naam en snellen voort, al glijend,
ons wetend één in goden-blij getij.

Maar eerst omhoog, al lokken ook valleien
op zachten grond een rustbed ons te spreien.

JOANNES REDDINGIUS.

Foto R. H. Herwig.

HUIZE NIENOORT. DE HOOFDPOORT.

HUIZE NIENOORT (Gr.).

REEDS in zeer oude tijden woonde het machtige geslacht Ewsum op „den Oert”, een trotschen burcht ten noord-oosten van het dorp Middelstum in de provincie Groningen gelegen. Toen omstreeks het midden van de 13^e eeuw hun stamslot door de Groningers verwoest werd, bouwden ze een nieuw kasteel „Ewsum” geheeten, waarnaar het geslacht later genoemd werd.

Een dezer machtige heeren van Ewsum, jonker Wigbold, trachtte zijn groot grondbezit, dat hij reeds had in de vruchtbare landouwen van Huizinga en Twilingoo, steeds uit te breiden. Zoo kocht hij in de jaren na 1517 onderscheidene landerijen in het minder vruchtbare Vredewold 1) gelegen. Misschien, dat deze streek hem door haar rijkdom aan bosch en water, waardoor ze een eldorado voor de jacht mocht heeten, aantrok, misschien ook was de woonplaats van zijn broeder in de onmiddellijke nabijheid (te Roden) oorzaak, dat hij niet ver van het Sultemeer 2) een burcht stichtte, dien hij, als een herinnering aan het voorvaderlijk slot, „den Nieuwen Oert” noemde. Deze naam, in het Groningsch dialect „Nijenoort” is later tot „Nienoord” verbasterd.

Jonker Wigbold, bekend als ijverig partijgenoot van hertog George van Saksen, met wien hij in 1514 Appingedam veroverde, was in 1502 gehuwd met zijn nicht Beetke van Rasquert. Hij had daartoe dispensatie van den bisschop van Munster, daartoe gemachtigd door den kardinaal Raimundus.

Wigbold behield zijn hoofdverblijf op het kasteel Ewsum. Misschien dat hij pas in zijn laatste levensjaren met den bouw van den „Nienoord” liet beginnen en dat het voltooid werd door zijn weduwe Beetke. In elk geval was de burcht in 1531 — een jaar na den dood van jonker Wigbold — reeds een gebouw van beteekenis. Toen reeds bestond er, volgens een gezegelde verklaring van Johan Hopper, pastoor te Tolbert, een „Jacob, capellaen op de Nijenoort”.

Hoe het kasteel er in de dagen van „juffer Beetke”, die tot 1535 slotvrouw was, uitzag, kan ons een schilderij leeren, in 1887 door den heer A. Meijer van Midwolde in een boerderij, behoorende bij de „Nienoord”, gevonden. Het was een uit twee planken bestaand paneel, breed 1 M. hoog $\frac{1}{2}$ M. In den linker bovenhoek vertoonde het het wapen van het Ommelander geslacht van Rasquert, een rooden arend en twee roode sterren op een gouden veld.

De machtige burcht, gelegen aan den weg van Leek naar Midwolde, rees aan alle zijden uit het water op. Zijn stevige muren, met de vele kleine vensters en schietgaten, schenen wel berekend voor die rumoerige tijden. Een eenvoudig poorthuis met trapgevel, gebouwd over een waterboog, gaf toegang.

Dat juffer Beetke en haar vijf zonen, Onno, Hiddo, Johan, Christoffer en Wigbold, wel gezien waren in Vredewold, ondanks het kort verblijf, blijkt wel uit het feit, dat in 1531 haar geslacht in het bezit kwam van het erfelijk grietmanschap. Op Hemelvaartdag van dat jaar belegde stadhouder Karel van Gelre daartoe twee plechtige bijeenkomsten: een te Tolbert (toen nog Oldebuert) op het kerkhof, „waar men, na olde ghewoenten versamelt” was en een te Nuis, in „het Nuesmerkerspel op de stede, dear men nae older ghewoente de rechten plecht te besweren”.

Zoolang „juffer Beetke” leefde bleven de goederen in gemeenschappelijk bezit. Na haar overlijden werden de bezittingen herhaaldelijk tusschen haar zoons verdeeld. Toen in 1567 de jongste zoon Wigbold de Nijenoortsche venen in zijn bezit kreeg, begon hij aan de ontginning daarvan. Deze jonker Wigbold, lid van Gedeputeerden der Ommelanden en grietman van Vredewold, behoorde tot de aanzienlijksten uit den lande. Hij was een van de eerste Ommelander edelen, die de Unie van Utrecht teekende. In den strijd tegen Spanje nam hij een daadwerkelijk aandeel. 't Is daarom dubbel te betreuren, dat hij zijn goeden naam moest verliezen, door zijn menigvuldige strooperijen op het platteland.

De oorlog kostte Wigbold vele schatten. Eens trok hij met eigen legertje en 20 kanonnen (waarvan twee tot voor korte jaren achter de ophaalbrug stonden) door Groningen en Drente. Daarbij werden zijn bezittingen door de Spanjaarden verwoest (in 1583 verbrandden ze voor meer dan 70.000 aan turf), terwijl de ontginning schatten gelds gekost had.

Den 8 Juli 1606 had „bij der barnender keerssen uitgangh” de gerechtelijke verkoop plaats van „die behuizinge ten Nijendoorth uit carspel van Midtwold gelegen”, met alle privilegiën van Beverningk door de oneerlijke handelingen zijner makelaars opnieuw geveild. Caspar van Ewsum, zoon van Wigbold, werd nu de gelukkige bezitter. Daar hij van verschillende familie-

leden aanzienlijke goederen erfde. kon hij de oude glorie van zijn geslacht herstellen.

Deze Casper, die gouverneur van Coevorden en daarna Drost van Drente werd, was gehuwd met een dochter van Leidens dapperen verdediger Johan v. d. Does. Zijn zoon Wilhelm liet in 1643 de Nienoord na aan zijn eenige dochter Anna, die in 1657 huwde met Carel Hieronymus baron van Inn-und Kniphausen 3).

Toen haar man in 1664 overleed, na de lande vele gewichtige diensten te hebben bewezen, liet Anna te zijner nagedachtenis in het oude kerkje van Midwolde een schoon grafmonument oprichten. Rombaart Verhulst, de beroemde beeldhouwer, kweet zich schitterend van de hem opgedragen taak.

Op een voetstuk van zwart marmer rust in liggende houding het beeld van Carel Hieronymus, terwijl daarachter het beeld van zijn goede Anna geplaatst is, liggende op een rustbed, het gelaat naar haar gemaal gekeerd. Haar linkerarm leunt op een bijbel, de hand rust op een zandlooper.

Het middelgedeelte van den achtergrond wordt gevormd door een groot schild, waarop in bloemrijke taal de dengden van den beminden afgestorvene vereeuwigd zijn. Het schild wordt gedragen door vier engelen en gekroond door het hoofdwapen van Kniphausen en Ewsum. Daarboven bevindt zich een vijfde engel voorgesteld als de faam. Een zesde engelenbeeld bevindt zich ter rechterzijde rustende met den voet op een schedel. Waarschijnlijk is een zevende engel later opgeruimd om plaats te maken voor het beeld van een geharnast ridder, dat we ter rechterzijde zien. Toen toch de schoone Anna, nog in den bloei van haar leven „uit een innige neiging voor het luisterrijk geslacht der Kniphausen” — zooals het opschrift op het schild vermeldt — „door een tweede huwelijk getrouwd was met een bloedverwant van haar eersten man, met de Hoog Geb. Georg Wilhelm, vrij- en rijksgraaf van Imhausen met Kniphausen, Elteen, Vogelaanch en van de stad Bastenach, heer van Nijeoort, Vredewold en Uplewert, hebben beiden, in de eensgezinde en onscheidbare verbintenis van hun leven, aan hun sterfelijkheid gedachtig, hier, ook voor eigen stoffelijk overschot en dat der hunnen, in de hoop op een roemrijke opstanding, door de eenig Zaligmakende Christus, een plechtige bewaarplaats bepaald in het jaar 1669”.

De geharnaste figuur in staande houding nu stelt Anna's tweeden gemaal Georg Wilhelm voor. Dit beeld is, zooals we reeds zagen, later bijgeplaatst en gebeeldhouwd door Bartholomeus Eggers van Den Haag.

Ter weerszijden van het schild zien we 16 wapenen, vormende de 32 kwartieren van Georg Wilhelm en Anna van Ewsum.

De tweede echtgenoot van Anna heeft veel voor de verbetering van het goed gedaan. Zijn schitterende financiën stelden hem daartoe in staat. Had hij op zijn trouwdag het goed bezwaard gevonden met een schuld van over de f 150.000, in 1706 had hij alles reeds afgelost en bovendien nog ongeveer 50.000 aan het huis vertimmerd.

„De burcht had als van ouds zijn toegang door één poort over een valbrug, die opgehaald zijnde haar tevens afsloot; de poort onder het gebouw doorgaande kwam men op een ruim binnenplein, beplant met lindebomen. Aan de westzijde van het uit het water opgetrokken gebouw vond men de groote, sombere familiezaal, versierd met een groot aantal familieportretten 4); de groote met tal van mythologische figuren versierde danszaal, ruim genoeg om den danslustige adel uit den omtrek te herbergen, lag aan denzelfden kant”. (A. Meijer, G. Volksalm. 1902). De dienstbodenvertrekken, paardenstallen en koetshuizen lagen aan de oostzijde. Bij den ingang van den slottuin lag de prachtige oranjerie, welke mede in 1846 vernield werd.

De hoofdpoot, een fraai stuk beeldhouwwerk van Bentheimersteen, werd eveneens op last van Georg Wilhelm in 1708 door Bielefeld vervaardigd. Zij draagt tot opschrift:

DOMINUS
PROVIDEBIT
TEMPORE

GEORGÛ WILHELMÛ ET ANNA AB EWSSUM
S. R. J. COMITUM AB INN- ET KNIPHAUSEN
DOMINORUM NIENORTAE ET TERRITORÛ VREDEWOLD.

De vleugels prijken met den steeds lachenden Democritus en den

Foto R. H. Herwig.

HUIZE NIENOORT. VOORZIJD.

altijd weenenden Heraclitus, benevens zinnenbeeldige voorstellingen van de woede en de zachtmoedigheid.

Georg Wilhelm zou gaarne gezien hebben dat het goed in denzelfden bloeienden staat bleef, waarin hij het gebracht had. Hij bepaalde daarom: „omdat het geslagte van Van Kniphausen in luister ende eeren magh verblijven, sijne goederen ten eeuwigen daagen boven de vierden, vijfden en voorts meerder tot in den honderdsten graadt, en daarenboven (de Werelt zoo lange bestaande) bij malkanderen onverscheurt, onverdeelt ende annex zullen blijven”. In weerwil van die testamentaire beschikking

Foto R. H. Herwig.

HUIZE NIENOORT. POORTJE VAN 1678.

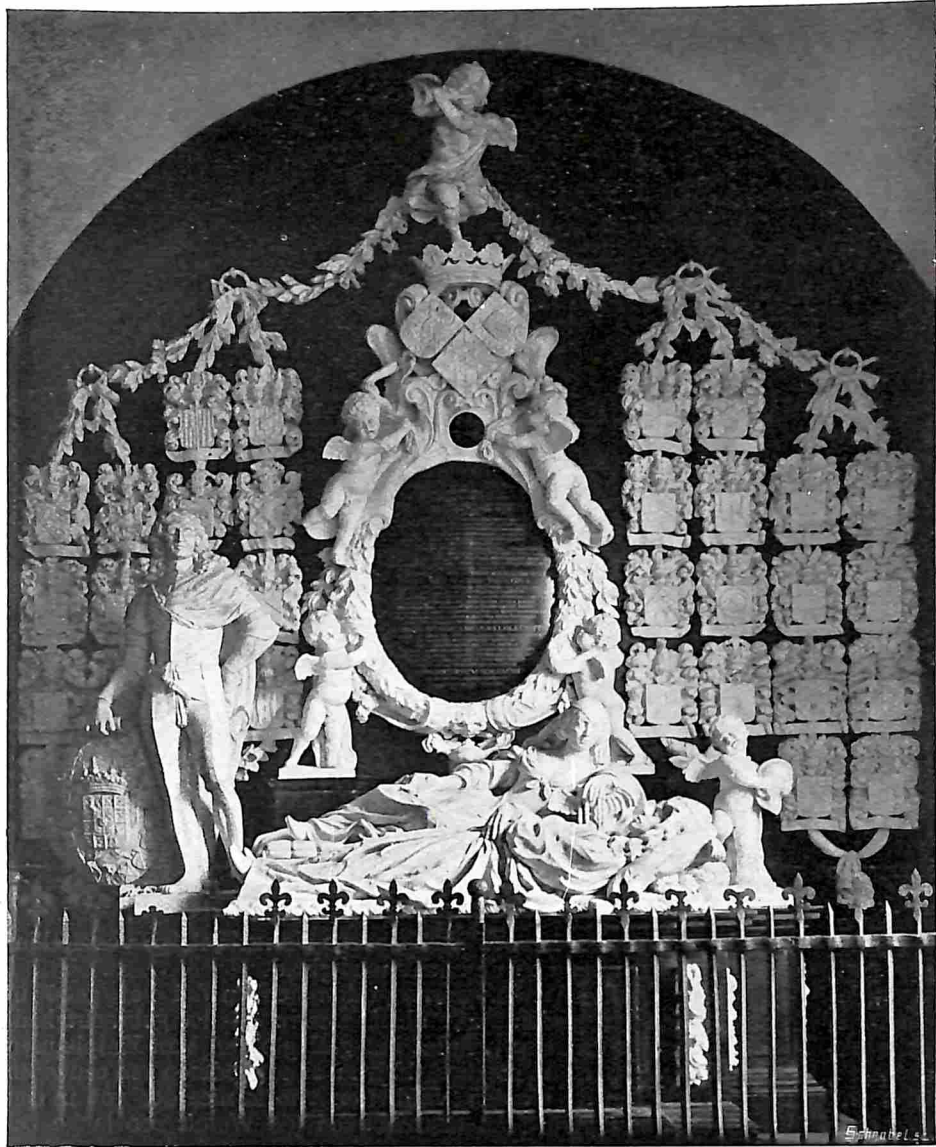

Foto R. H. Herwig.

HUIZE NIENOORT. GRAFTOMBE IN DE KERK TE MIDWOLDE.

werden de goederen door de erfgenamen van Jan Karel Ferdinand, achterkleinzoen van Georg Wilhelm in het jaar 1737 verdeeld en gedeeltelijk verkocht.

Toen de laatste baron uit het doorluchtige geslacht van Inn-und Kniphausen bezitter was van Nienoord, brak er een hevige brand uit (1846). Mr. Ferdinand Folef liet daarna de bovenverdieping afbreken en vestigde zich metterwoon te Groningen. Na zijn kinderloos overlijden vererfde het goed aan de familie van Panhuis. De bekende Jhr. Mr. Johan Aemelius Abraham van Panhuis, oud-Vice-Présiden van den Raad van State, Minister van Staat, vestigde zich in 1896 op het voorvaderlijk goed.

Foto R. H. Herwig.

HUIZE NIENOORT. ACHTERWAND IN DE EETZAAL.

Door zijn toedoen werd het huis veel verfraaid en in den toestand gebracht waarin we het nu kennen: een grootendeels vernieuwd buitenverblijf, opgericht op de fundamenteën van het oude slot.

Het droevig ongeluk Jhr. van Panhuys en zijn familie overkomen ligt nog versch in het geheugen. Het kasteel behoort nog altijd aan de erven van dien bekenden staatsman, maar wordt tegenwoordig bewoond door den burgemeester van Leek, den heer B. H. HERWIG.

1) Westerkwartier. 2) Het tegenwoordige Leekstermeer. 3) De graven van Inn-und Kniphausen hadden het recht een eigen vlag te mogen voeren. Die vlag werd in oorlogstijd door de zee-lieden veel gebruikt om onder onzijdige vlag goederen aan de oorlogvoerende partijen te leveren. 4) Door den brand van 1846 verloren gegaan.

BRUINE BEUKEN.

EEN van onze fraaiste boomen in parken en tuinen is ongetwijfeld de bruine Beuk, die vooral in het voorjaar, wanneer zijn bladeren nog donker glanzend bruin zijn, tusschen het jonge groen zoo'n prachtig effect maakt.

In een Zwitsers tijdschrift deelt Prof. Jäggi het een en ander mede over de vindplaatsen van deze boomen, waar al de tegenwoordig gekweekte exemplaren van afstammen. De bruine Beuk toch is oorspronkelijk in het wild aangetroffen, en een drietal vindplaatsen zijn er tot heden slechts van bekend. Een eerste dezer vindplaatsen is bij het Zwitsersche dorp Buch am Irchel. Op den Stammberg bevindt zich hier een groot beukenbosch, en in de 17e eeuw kwamen daar nog vijf bruine Beuken in het wild voor. In den loop der tijden zijn er van deze een viertal gestorven, zoodat er thans nog één wordt aangetroffen wiens ouderdom op ruim twee eeuwen wordt geschat. De tweede oorspronkelijke vindplaats is in een bosch nabij Sondershausen in Thüringen. Voor het eerst werd in de tweede helft der achttiende eeuw melding gemaakt van bruine Beuken, die daar gevonden waren. De ouderdom van de daar gevonden boomen wordt eveneens op een paar eeuwen geschat. De derde plaats, waar bruine Beuken in het wild zijn aangetroffen, ligt in een woud bij Roveedo in Zuid-Tirol, van deze wordt eerst sinds het begin van de 19^e eeuw gewag gemaakt.

Waar in de tijden, toen deze boomen gevonden werden, de verbindingswegen nog gebrekkig waren en de vindplaatsen zoo wijd uiteen liggen, daar mag men gerust aannemen, dat deze verscheidenheid op drie verschillende plaatsen uit den gewonen Beuk is ontstaan.

Van gekweekte bruine Beuken wordt eerst melding gemaakt sinds 1763 en deze stammen allen van de boomen, die op de genoemde vindplaatsen voorkomen. Het voortkweeken geschiedt zoowel door zaaien als door veredelen en het kost den kenners weinig moeite om te zien of zij met een door veredelen of door zaaien verkregen exemplaar te doen hebben. Van het eerste toch zijn de bladeren donkerbruin en zij behouden die kleur het geheele jaar door. Van de tweede zijn zij in jongen toestand fraai bruin, doch zij gaan gaande weg in bruingroen en somtijds zelfs tegen den herfst in bijna donkergroen over, doch is een zaailing eenmaal bruin, dan wordt hij nooit meer geheel groen.

* * *

Zaait men een aantal zaden van een bruinen Beuk uit, dan zijn slechts een bepaald gedeelte der zaailingen bruin, de overigen zijn alle gewone groene Beuken. Het percentage kan zeer verschillen. Het hoogste, dat bekend is, bedroeg ongeveer 75%, gewoonlijk echter worden er onder de zaailingen niet meer dan 20%—50% bruine Beuken gevonden.

E. TH. W.

Foto R. Tepe.

WILDE BRAAMSTRIJK IN VOLLEN BLOEI.

BRAMEN.

DE braam en hare zuster de framboos behooren tot het geslacht *Rubus*. Ze zijn in de vruchten-cultuur de eenige vertegenwoordigsters van een plantengroep, die met den naam van halfstruiken aangeduid wordt. Deze plantengroep houdt het midden tusschen struikgewassen en zoogenaamde vaste planten. Bij de eerstgenoemde vertakken zich de bovengrondse deelen direct boven den grond, worden houtachtig en hebben een onbeprekten levensduur, terwijl bij de laatstgenoemden de scheuten niet houtachtig worden en jaarlijks, nadat ze gebloeid hebben, bij den grond afsterven. De kweekkunst heeft ook hier ingegrepen en we zien oorspronkelijke struiken tot boompjes vervormd en vaste planten in stamboompjes herschapen. We wijzen slechts voor het eerste geval op kruisbessen en aalbessen op stam, een vorm dien de natuur nooit aan hen geeft en voor het tweede geval op *Chrysanthemums* eveneens tot kroonboompjes herschapen, ook een vorm die geheel en al van den natuurlijke afwijkt.

't Is opmerkelijk dat zodra de kweekershand zich van zulke vervormde exemplaren terugtrekt, de natuur hare rechten herneemt en ze weer den natuurlijke groei aannemen. De scheuten of stengels van bramen en frambozen hebben een tweejarig bestaan, in het eerste jaar van hun ontwikkeling hebben ze geen ander doel dan krachten te verzamelen om in staat te zijn het volgende jaar bloemen en vruchten voort te brengen. Hebben ze aan deze opdracht voldaan, dan is de rol die ze in het leven te vervullen hadden, afgespeeld, ze zijn overbodig geworden en sterven. Nieuwe stengels staan gereed in hun plaats te treden, totdat ook deze op hun beurt door een volgende generatie overbodig worden gemaakt.

Hieruit volgt dat de mate van ontwikkeling die de scheuten het eerste jaar bereiken, beslissend is voor de opbrengst van een volgend jaar. Een fingerwijzing voor hen die bramen of frambozen willen oogsten, te zorgen dat niet alleen de vruchtdragende stengels over het doodige kunnen beschikken, maar ook de nog niet dragende mag het aan niets ontbreken.

De braam, althans de wilde braam, is een echt kind van onzen vaderlandschen bodem. Schier overal en op alle grondsoorten treft men haar aan en zij is met hare lange veeltijds van scherpe stekels voorziene stengels een gewas dat bij oud en jong bekend is. Tot die algemeene bekendheid draagt niet weinig bij dat de braam ook in wilden toestand eetbare vruchten voortbrengt. Onder den naam van brummels worden de vruchten gezocht en velen herinneren zich nog uit hunne jeugd hoe kleren en handen soms de onmiskenbare sporen droegen van met de

scherpe stekels in aanraking te zijn geweest. In veenachtige of zonnige streken, waar de grond vochthoudend is, kunnen ze zelfs zooveel vruchten voortbrengen, dat het loonend wordt ze te verzamelen.

In de duinstreken wordt dan ook van deze vrijgevigheid van de natuur geprofitteerd en de vruchten voor jams en confituren verzameld en verkocht. Op plaatsen waar de braam zich thuis gevoelt kan ze een verbazende groeikracht ontwikkelen en scheuten vormen van eenige Meters lengte; daardoor kan ze op plaatsen voor andere gewassen bestemd, schadelijk worden en in jonge bosschen, voornamelijk langs de buitenkanten, het jonge hout in zijn groei belemmeren. Laat men op zulke plaatsen de braam ongehinderd groeien, dan vormt ze een ondoordringbare massa, die alles wat onder haar bereik komt verstikt.

De taaiheid en de levenskracht van bramen wekt soms onze verbazing op, niet alleen dat een stuk wortel het vermogen bezit om aan een nieuwe plant het aanzijn te geven, maar ook de plant zelve, onder de meest ongunstige omstandigheden gebracht, blijft in leven en brengt zelfs bloemen en vruchten voort. En al bestaan dan ook die vruchten uit een enkelen korrel, de plant vegeteert op plaatsen waar bijna alle andere planten den strijd om het bestaan opgeven.

De vruchten van bramen en ook van frambozen bestaan uit een verzameling van kleine pitjes, waarin het zaad verborgen ligt en die omgeven zijn van het sappige vruchtvleesch dat voor ons de vrucht in haar geheel begeerlijk maakt. Plantkundigen noemen zoo'n vrucht een samengestelde vrucht. In tegenstelling met de frambozen, waar bij het plukken de hard geworden bloembodem niet mede wordt genomen, blijft deze bij de braam in de vrucht en wordt mede opgegeten. De kleur der vruchten wisselt af van het donkerblauw tot het zwart en geeft de mate van rijpheid aan, hoe donkerder de kleur hoe rijper de vrucht. Volkomen rijp geworden bramen laten gemakkelijk van den steel los en zijn voor versch gebruik of voor andere doeleinden geschikt, terwijl nog niet rijpe vruchten zich niet gemakkelijk van de plant laten scheiden en alle aroma missen.

Er komen in onze wilde flora een zeer groot aantal soorten en verscheidenheden van bramen voor, die alle onderscheiden zijn door kleur en vorm der stengels, door de mate waarop deze met stekels bezet zijn en door den stand der stengels, of deze opwaarts groeien of langs den grond kruipen. Ook de vorm der bladeren kan zeer verschillend zijn, sommige zijn sterk, andere weer bijna niet ingesneden.

Hoeveel soorten of verscheidenheden er bestaan is onbekend, men spreekt wel van een 70tal. Prof. Oudemans noemt in zijn *Flora van Nederland* slechts een 16tal soorten en geeft als de meest voorkomende de *Rubus vulgaris* en de *Rubus caesius* aan.

Foto R. Tepe.

BLOESEM VAN DE WILDE BRAAM.

Dat de wilde braam ook als sierplant op haar plaats kan zijn en een minder mooi gedeelte van den tuin, met haren overvloed van witte bloemen op sierlijke wijze aan het oog kan ontrekken bewijst ons de afbeelding. De braam past echter niet in elke omgeving, in tuinen waar alle planten netjes op rijen in 't gelid staan, waar elk grassprietje dat 't waagt zich boven zijn omgeving te verheffen onmiddellijk onthoofd wordt, hoort de braam niet thuis, hare losse, eenigzins wilde groeiwijze zou weinig overeenstemmen met de regelmaat om haar heen. In groote tuinen echter aan den rand van houtvakken waar ze ongehinderd hare stengels naar alle richtingen kan heenzenden, kan ze in sierlijke lijnen, los en ongedwongen een bloemrijken overgang vormen tusschen hogere gewassen en grasvlakten.

De afbeelding van het bloeiende takje toont zeer duidelijk de verwantschap aan die er tusschen braam en framboos bestaat, verschil is er niet waar te nemen. De laatste afbeelding geeft een juist blik op de groote massa vruchten die zich aan één stengel kunnen bevinden, maar de aanwezigheid van scherpe stekels bewijst ook dat de braam zich niet zonder verweer van hare vruchten laat ontdoen.

Zooals met meest alle wilde planten het geval is heeft ook de cultuur zich van de braam meester gemaakt, door teeltkeus en veredeling is het ras verbeterd en voor verschillende doeleinden geschikt gemaakt.

Zoo is de *Rubus lacineata* een in de kweekerijen algemeen

voorkomende plant, die door hare lange stengels bezet met sterk ingesneden bladeren in korten tijd een groote oppervlakte kan beslaan. Zelfs bontbladige variëteiten zijn er, welke, hoewel veel minder sterk groeiend dan de groenbladige, met hare roode stengels een sieraad in een hun passende omgeving kunnen zijn.

In de laatste jaren zijn er tal van variëteiten uit Amerika ingevoerd, al deze onderscheiden zich in de eischen die ze aan den bodem stellen en in hunne groeiwijze niet van onze inlandsche, ze zijn over 't algemeen nog krachtiger. Scheuten van 5 Meter zijn geen zeldzaamheden. Ook de stekels zijn naar evenredigheid in grootte en scherpte toegenomen en kunnen ons bij onvoorzichtige aanraking leelijk verwonden. Bij denzelfden rijken bloei en overvloedige vruchtopbrengst, zijn de vruchten veel grooter dan die van onze inlandsche soorten. Ze eischen echter, om aan de vruchten geur en smaak aan te brengen, een warme standplaats, waar de zon ongehinderd de planten en ook de vruchten kan koesteren. Te weinig zon doet de vruchten te laat rijpen en beneemt

er geur, kleur en smaak aan.

In den aanvang wezen we er op dat de braam ook door de wortels kan worden voortgekweekt. Van dit vermogen weet de kweeker op eenvoudige wijze partij te trekken, door op eenigen afstand van de plant de wortels met opzet te beschadigen; door ze met een scherpe spade door te steken, dwingt hij de plant op de plaatsen waar de wortels gewond zijn, knoppen te vormen, welke het aanzijn aan nieuwe scheuten geven. Hierdoor wordt de moederplant door tal van jonge omgeven, die in den volgenden winter als jonge planten kunnen worden opgenomen.

De variëteiten *Elegans* en *Kittanemy* zijn al vele jaren in cultuur, althans de heer Ottolander noemt ze reeds in zijn in 1880 verschenen handboek voor de vruchtencultuur. Goede variëteiten van lateren tijd zijn: *Mammoth*, *Wilson early*, *Early Chuster* en *Craetaegofolius*.

J. C. MUYEN.

UIT DE INSECTENWERELD.

III. DE RIETVINK.

„HÉ”, zal de belangstellende lezer zeggen, „een „vink” onder de insectenrubriek, dat is een raar geval”. Toch zouden er nog vreemdere opschriften kunnen prijken, als „t Schaapje”, „t Kameeltje”, „de groote Beer” en die zouden dan alle op insecten betrekking hebben. Den naam van „Schaapje” is een vlindersoort toepasselijk geschonken, omdat de rups ervan met lange wollige haren is bezet, die van de „groote Beer” prijkt met de mooie vacht van den dansenden kermisgast *Ursus* en die van „t Kameeltje” draagt, zooals haar naam reeds kan doen vermoeden, twee behoorlijke kameelbulten op den rug. Al deze namen zijn afkomstig van Johan Christiaan Sepp, die bijna twee honderd jaar geleden begonnen is met het nauwkeurig beschrijven en 't buitengewoon kunstig afbeelden van onze Nederlandsche vlinders, een werk dat later door anderen in gelijken geest is en nog wordt voortgezet. Sepp heeft z'n vlinders niet alleen begiftigd met allerlei namen uit 't dierenrijk, doelende op de tekening van den vlinder of de eigenaardige gedaante der rups, maar we vinden er ook smakelijke namen bij als „de Krakeling” en ethnografisch belangrijke, als „het Roode Weeskind”. Gewoonlijk geeft Sepp ook plausibele verklaringen voor zijne benamingen, maar bij het onderwerp van ons huidig praatje schiet hij daarin tekort, „en vermits hetzelfde, als Rups, dit Voedsel (het riet) met veel Graagte nuttigd; zo word het in zijn' laatsten Levensstaat, of als Vlinder, de Rietvink, genoemd”. Wij 20e eeuwers zijn met zoo'n bewijsvoering niet tevreden,

Foto R. Tepe.

EEN RIJK VRUCHTDRAGENDE BRAAMSTRUİK.

maar laten we piëteitshalve onzen ouden vriend Sepp de eer laten, hoewel voor den naam die later door E. Heimans is gebezigd n.l. dien van Rietspinner, ook veel te zeggen valt.

Deze soort bezit nog een derden naam, dien van Drinker. Zijn voornaamste en meest geliefkoosde voederplant, het riet, mint zooals bekend 't natte element zeer en zodoende komen de rupsen daar licht mede in contact. Ten eerste hebben de jonge rupsen, die men reeds in September kan vinden, de eigenaardige gewoonte die ze met vele rupsen gemeen hebben, dat ze zich bij verontrusting pardoos laten vallen. In dit geval komen ze dikwijls in 't water terecht, maar verdrinken doen ze niet gauw. Reeds in hunne jeugd bezitten ze een vrij dichten haarpels, die ze lang drijvend houdt en al spoedig zijn ze in 't dichte rietwoud weer in de gelegenheid omhoog te klauteren. Nu danken ze hun derden naam, aan 't feit, dat ze ook vrijwillig aanraking met 't water zoeken, niet om te baden maar om ervan te drinken. Ze kruipen dan naar omlaag en volgens eene waarneming van E. Heimans, steken ze dan zelfs den kop onder water. Dat kunnen ze gerust zonder gevaar van verdrinken of stikken doen, daar hunne ademsopeningen, de z.g. stigmata, toch op zijde van de ringen zijn geplaatst. Of ze nu inderdaad vocht opnemen is met deze beweging niet bewezen en daarom heb ik 't eens zoo geprobeerd, dat eventuele vochtopname geconstateerd kon worden. Reeds van den winter had ik jonge overwinterende rupsen van ± 2 c.M., mede naar huis genomen en op een koele plaats bewaard; alleen bij zeer zacht weer namen ze nu en dan voedsel tot zich. Met deze uitgevaste rupsjes nu heb ik de proef genomen. 'k Begon door ze met water te besprenkelen, wat 't gevolg had, dat ze, na dagenlang onbeweeglijk te hebben stilgezeten, begonnen rond te kruipen. Toen heb ik duidelijk gezien, dat zoo'n kleine rups telkens bij een klein waterdrupje stilstond en er den bek in stak; het waterdrupje verdween dan.

Niet tevreden met deze, vaak herhaalde proef, heb ik eenige rupsjes op een glasplaatje gezet, waarop ik kleine waterdrupjes bracht. Eigenaardig was 't gezicht, zoo'n rups die al water had geproefd, zenuwachtig naar meer te zien zoeken en de gretigheid te zien waarmede zij 't water opnam. Duidelijk kon ik bij 't begin van 't drinken eigenaardige „slikkende” bewegingen waarnemen; later zat 't rupsje bijna geheel stil, maar 't water verdween. Om te voorkomen dat het verdwijnen van 't water aan verdamping zou kunnen worden toegeschreven, legde ik bij de rups steeds twee drupjes water neer. Dat waar de rups den bek in bracht verdween, 't andere bleef in dien tijd bijna gelijk van volume.

De waarneming van E. Heimans wordt hierdoor bevestigd en de naam „Drinker” is dus even juist als die van „Rietspinner.” Echter meen ik te moeten vermoeden, dat bij nauwkeurig beschouwing zal blijken, dat niet alleen onze Rietspinner een „drinker” is, maar dat meerdere rupsen zoo gedoopt zouden kunnen worden. Daar moeten de rupsenkwekers maar eens op letten. De waarneming dat onze rups vocht opneemt, moet lang geleden ook al gedaan zijn; immers de wetenschappelijke naam duidt daar op. Deze is *Cosmotriche potatoria* L. Nu beteekent *Potator*: „drinker” en wijl de rups z'n soortnaam van Linnaeus ontvangen heeft, moet deze eigenschap reeds in diens tijd bekend zijn geweest.

Behalve om z'n, door den aard van 't vocht onschuldige, neiging voor een „drupske”, is de Drinker merkwaardig om z'n prachtig kleed. Ik vind deze rups een van onze mooiste soorten; tevens is 't een van de grootsten. Ze worden soms 8 c.M. lang. Hunne grondkleur is fluweelachtig blauw-grijs. Op den tweeden en laatsten ring staat een grappig pluimpje van zwarte haren en op de andere ringen, behalve de twee eerste, staan in paren zes zwarte borsteltjes van kortere haren. De kop is bruin behaard en als ik nu nog vertel dat het rupsenlijf aan de zijden met heldere oranje en witte vlekken is versierd, kunt ge daaruit wel afleiden dat onze „Drinker”, zoo zal ik hem hier maar blijven noemen, een heel mooi dier is.

Een andere merkwaardigheid, die hij echter met vele rupsen gemeen heeft, is 't feit, dat de „Drinker” zonder eenige beschut-

ting overwintert en dus tegen zeer lage temperaturen bestand moet zijn. Dit jaar vond ik de rupsen op 3 Febr. rustend tegen doode rietstengels. Dat is dus een tijd waarop 't nog stevig vriezen kan. Daar ik de rupsen al tien jaar lang op dezelfde plaats heb waargenomen, een periode, waarin eenige felle winters met vele weken vriezende weer ons deel geworden zijn, kan men daaruit veilig afleiden, dat deze soort, evenals de klimoptak, de koude goed weerstaat.

Foto S. Leefmans.

MANNETJE VAN DEN DRINKER. (nat. gr.)

Foto S. Leefmans.

WIJFJE VAN DEN DRINKER. (nat. gr.)

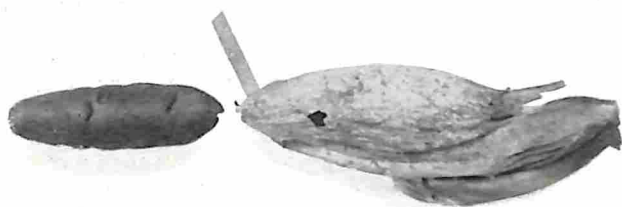

Foto S. Leefmans.

Boven: RUPS. Links onder: POPHULS. Rechts onder: COCONS VAN DEN DRINKER AAN EEN RIETSTENGEL.

Trouwens de vorst doet over 't algemeen de insecten maar weinig. De meening dat een koude winter op de overwinterende insecten veel invloed zou hebben, is gebleken onjuist te zijn. Koude in den zomer, heeft voor hen veel noodlottiger gevolgen. Het rupsenstadium schijnt voor overwintering wel het meest geschikte te zijn. Dit kan worden afgeleid uit de percentelijke cijfers van de toestanden waarin de orde der vlinders overwintert. Deze zijn als volgt:

Als ei overwintert	3.4 %
„ rups „	66.9 %
„ pop „	28.2 %
„ vlinder „	1.5 %

Hieruit zou tevens zijn af te leiden, dat eieren en volkomen dieren het minst goed lage temperaturen kunnen weerstaan.

Of die overwinterende rupsen nu tot ijsklompjes kunnen bevriezen zonder daarvan nadeelige gevolgen te ondervinden? Hieromtrent zijn uitgebreide proeven genomen; ook zijn er treffende toevallige waarnemingen bekend. Zoo zijn door J. Schilde in ijs ingevroren rupsen gevonden die weer ontdooiden en opleefden. Strohmayr vond in een laag sneeuw van 20 c.M. een rups in verstijfden toestand, die in de kamer gebracht eveneens geheel opleefde. Daartegenover staat een uitspraak van H.

Rödel, dat, als dieren, voorzien met een bloedcirculatieorgaan volkomen bevroren, ze nooit meer bijkomen.

Zeker is 't in elk geval, dat insecten zeer lage temperaturen kunnen verdragen. Of ze daarbij nu al of niet „volkomen” bevroren kan ons „koud” laten. Hoe merkwaardig deze levensstaatheid der insecten ook is, voor heden zullen we 't hierbij laten en tot onzen Drinker terugkeeren.

Gestadig riet knabbelend, andere grasachtige planten lust hij trouwens ook wel, worden de drinkers $\pm$ begin Juli volwassen en gaan dan over tot 't spinnen van een cocon. Soms gaan ze voor dien tijd te gronde door een parasiet, een vliegenlarve; in 10 jaar tijd constateerde ik dit slechts één keer. De cocon is lichtgeel van kleur, en dikwijls zijn de haren der rups daarin terug te vinden. In Augustus komen de vlinders hun pop en cocon verbreken en schuilen weg tusschen 't riet. 't Is me slechts ééns mogen gelukken een vlinder in de natuur te vinden; waarschijnlijk is de rustende vlinder, vooral door z'n kleur, vrij goed beschut. Tenminste voor 't menselijk oog. De kleur van de wijfjes varieert van effen oranje tot lichtgeel; dat zijn de kleuren van 't dorrend riet die zoovele rietvlinders dragen. De mannetjes zijn wat sterker geteekend. Sommige zijn op 't gele kleed, fraai met paarsbruin geteekend, andere hebben slechts een vaal

zwarte tekening. Ze dragen prachtige sprieten, fijn verdeeld als dubbele kammertjes. Daarin zitten de organen die hen in staat stellen de logge, trage wijfjes op groote afstanden op te sporen. Proeven door Fabre met eene naverwante soort genomen, waar de mannetjes ook die sierlijke speurorganen dragen, hebben aangetoond, dat als die werden weggenomen, de mannetjes niet meer in staat waren een wijfje te vinden. De wijfjes van den „Drinker” vliegen stellig niet ver, wat af te leiden valt uit het steeds regelmatige voorkomen op één bepaalde plaats bij Amsterdam. De eieren zijn vrij groot en gemakkelijk te vinden. Ze zijn wit met blauwe tekening, alsof ze van porselein waren. Bij de hoofdstad loopt thans, door 't teveel bekend zijn der vind-

plaats, 't voortbestaan dezer soort gevaar. Daarom heb ik zooveel ik vinden kon weggehaald, hoop die te kweken en later de jonge rupsen elders uit te zetten. Daar deze soort voor den landbouw volkomen onschadelijk is, acht ik deze wijze van bescherming eener biologisch merkwaardige soort, en dat is eigenlijk elke soort, volkomen gerechtvaardigd. De lezer-natuurvriend is dit zeker wel met mij eens.

S. LEEFMANS.

EIK-SCHILLERS.

NAARMATE het eikenhakhout, akkermaalshout, meer en meer wordt opgeruimd en er betrekkelijk weinig nieuwe bosschen of houtwallen meer worden aangelegd, verdwijnt er een vrij belangrijke tak van bestaan voor een deel van de nijvere, werkzame bevolking van het noordelijk deel van de Veluwe. Niet dat het eikenhakhout maar zoo opeens, met enkele jaren, zal verdwijnen, maar toch kunnen wij heel goed zien dat er nu al vrij wat minder hout *geschild* wordt dan vroeger.

Sommigen onzer lezers zal het wellicht interesseeren iets van dat *eekschillen* te hooren 1).

Men vindt op de zandgronden plaatsen welke voor bouw- of weideland ongeschikt en welke voor het aanleggen van dennenbosschen nog te goed zijn of om een andere reden niet daarvoor gebruikt kunnen worden. Daar plantte men, en plant men nog enkele malen, eikenhakhout, ook op z.g.n. boschwallen, rondom perceelen weide- of bouwland worden wel strooken eikenhout aangeplant. De struiken worden ± 1 M. uit elkaar geplant en na eenige jaren krijgt men de welbekende eikenbosschen, vaak dicht begroeid en bijna ondoordringbaar, welke om de 8 of 10, soms om de 12 jaar gehakt moeten worden, al naarmate het hout meer of minder sterk groeit. Was het een ander houtgewas dat voor brandhout dienst moest doen, dan zou het in Januari gekapt moeten worden b.v. Els en Berk, 't eikenhout om te schillen wordt echter pas in Mei en Juni gehakt.

In die eikenbosschen vindt men soms andere houtsoorten, wat men weekhout noemt, dit wordt er in Januari reeds uitgehakt, ook het fijne eikenhout en de zijtakken van de dikke eikenstammen worden er dan tegelijk uitgehakt, men noemt dit ragen.

In Mei, zodra de sapstroom in werking treedt, bij 't eikenhout is dit altijd laat, begint het z.g.n. schillen of eeken. Het weer heeft op het al of niet gemakkelijk schillen een belangrijken invloed. Met koud, schraal, droog weer en een oosten- of noordenwind, gaat het slecht en verdienen de schillers maar een schraal dagloontje. Het beste weer voor de schillers is een z.g.n. binnenwind en groeizaam zacht weer, dan laat de bast gemakkelijk van het hout los en schiet het schillen goed op.

Het doel van het schillen is den eikenbast of schors, welke veel looizuur bevat, van het hout af te halen; die bast wordt gebruikt in de leerlooierijen, nadat hij daar heeft uitgediend wordt hij fijngemalen en levert de z.g.n. run. In de laatste jaren zijn andere middelen in den handel gekomen om de huiden te looien, men schijnt het echter nog niet geheel zonder de eikenschors te kunnen redden. Het aan stukken gehakte hout wordt, als het van den bast ontdaan is, als brandhout gebruikt, de grove, dikke stukken leveren het z.g.n. talhout, het dunnere wordt opgebost en als bosjeshout verkocht. In den ouden tijd en nog misschien wel op enkele plaatsen, was dit een artikel dat men in de water- en vuur-winkeltjes moest zoeken. Enkele dikke takken worden lang gelaten en geschild, het hout daarvan gebruikt men voor palen of voor het maken van rustiek werk, bruggen, hekken, stoelen en d.g.l.

Men begint met het schillen zodra de sapstroom in werking is, het moet geëindigd zijn met St. Jan (24 Juni) of liever met den langsten dag, 21 Juni. Daarna wil de eigenaar van het bosch liefst geen geloop meer in het bosch hebben en moet al het hout gekapt zijn, omdat de afgehakte struiken dan beginnen uit te loopen en nog het z.g.n. St. Janslot maken, een jong gewas van 40 à 60 c.M. lang, 't welk dan na 8 à 12 jaar weer in de termen valt om te worden geschild.

Ofschoon kleine partijtjes schilthout wel door de eigenaars zelve of door menschen uit de buurt worden behandeld, heeft men in de meeste gevallen, althans voor groote partijen, de speciale eekschillers. De z.g.n. houtbazen of de eigenaars, welke de bosschen exploiteeren, maken contract met die luitjes die gewoonlijk in aangenomen werk werken, dit wordt aangenomen meestal per mud — een bepaalde hoeveelheid schors.

De eekschillers of *Gelderschen*, zooals ze hier genoemd worden, komen uit Elspeet, Nunspeet, Elburg of uit die omstreken, vooral uit de eerste beide plaatsen komen de meesten. Begin Mei wordt de huishouding opgebroken, het allernoodigste wordt ingepakt en het geheele gezin trekt op reis. Men moet niet denken dat ze een paar verhuuwwagens van de Gruyter noodig hebben, alles gaat in een paar kisten en een paar zakken;

GELDERSCHE FAMILIE AAN HET „EEKSCHILLEN”

met de traditioneele geiten, den kookpot waar daags de brij in gekookt wordt; op den voorgrond de borden voor den maaltijd, welke in het veld wordt genuttigd.

't gereedschap weegt misschien nog wel het zwaarst van alles. Het gezin bestaat gewoonlijk uit man, vrouw en eenige kinderen, soms vergezeld door een vader, schoonvader, zwager of broer, alles moet aan het werk, niets blijft thuis, natuurlijk ook niet het vee, dat bestaat uit twee of drie melkgevendende geiten, soms met een jong sikje er bij. Die melkgeiten spelen een hoogst belangrijke rol in het leven van de Gelderschen, ze gaan overal mee, waar de menschen aan het schillen zijn, zijn ook de geiten, de beesten zijn dat gewoon, ze worden niet vastgezet maar loopen vrij rond en leven van 'tgeen de omgeving oplevert.

Niet zelden is het echtpaar gezegend met een groot aantal kinderen, waarbij dan natuurlijk ook kleintjes zijn dikwijls; zodra ze loopen kunnen is het niet zoo erg; ze loopen, evenals de geiten vrij in het bosch rond; zijn ze 7 of 8 jaar en ouder, dan moeten ze helpen schillen en dat gaat over het algemeen best; het moet dikwijls verwondering wekken hoe goed die kinderen — de meisjes zoowel als de jongens — dat betrekkelijk zware werk, den ganschen dag kunnen volhouden. De kleinste, nieuwelingen in het werk, hebben het den eersten tijd dikwijls hard te verantwoorden, vooral als het hout slecht wil schillen, ze houden met hunne kleine handjes hun werktuig en het stuk hout, dat geschild moet worden, te stijf vast, door het trillen en dreunen van het slaan, krijgen de stumperds blaren en kloven in de handjes, zoodat deze dikwijls geheel rauw zien van binnen. Ze moeten dan eenige dagen vrijaf hebben totdat de handjes weer zoowat genezen zijn; ze beginnen dan opnieuw net zoo lang tot ze een flinke eeltlaag in de handen krijgen, dan hebben zij er geen last meer van. De grootere kinderen en de menschen hebben geen last meer van rauwe handen.

Met de zuigelingen of z.g.n. platte kinderen, welke niet kunnen loopen dus, weten die lieden zich heel goed te redden, ook deze zijn geregeld in het veld en altijd bij het werk. Voor kinderwagens, welke voor wieg en kinderstoel tegelijk dienst doet, wordt gewoonlijk een kruiwagen gebezigd. In dien kruiwagen wordt een bedje gemaakt en een soort kap of huif van blauw linnen er overheen, die primitieve reiswagen voor één of twee kinderen is heusch niet onpractisch en zoo eenvoudig mogelijk. De kinderen liggen er altijd in de frissche buitenlucht en worden al vroeg gehard omdat ze zoowel met koud, regenachtig weer buiten zijn als anders. Wij hadden geen gelegenheid een foto te krijgen van zoo'n gezin met een kinderreiswagen, ons kiekje geeft slechts een klein gezin, vader in 't midden, zijn dochter bij het vuur en een zoon met diens vrouw en natuurlijk de twee geiten.

Tegen den tijd dat het schillen aanvangt, worden de Gelderschen met den boerenwagen van het naastbijgelegen spoor- of bootstation gehaald, bij voorkeur reizen zij met de boot, dat is goedkoop en dat gaat beter met de geiten. De heele familie en inventaris plus de geiten worden met den wagen naar het kwartier gebracht. Dat kwartier wordt opgeslagen bij een welwillenden boer die in de nabijheid woont van het te schillen bosch, meestal in schuur of stal; het dient in hoofdzaak alleen voor den nacht, welke daar, op een zindelijk strooleger met een paar lakens er over en een paar dekens, wordt doorgebracht. Overigens bivakeert men altijd buiten in het bosch, daar worden ook de maaltijden gehouden en het middagdutje gedaan. Bij mooi weer ook wel de nacht doorgebracht. Heeft de familie haar intrek genomen, dan worden al spoedig de voorbereidselen gemaakt om

1) Zie ook het artikel van F. C. J. Schcurleer op bl. 558 van jaarg. 1910.

met schillen aan te vangen. Zoo ongeveer op een plaats, waar het meeste hout in den omtrek dicht bijeen staat, worden zooveel gaten in den grond gemaakt als er leden van de familie aan het z.g.n. kloppen-schillen deelnemen. Die gaten dienen voor de menschen, om in te gaan staan, op ons plaatje duidelijk zichtbaar, ze hebben dan een klein blokje voor zich, waarop geklopt wordt; zijn ze moe van 't staan dan kunnen ze zonder hinder gaan zitten, terwijl de beenen in het gat blijven. Verder wordt er in het bosch een soort stookplaats gemaakt, waarop het middagmaal wordt gekookt en het water om een kopje koffie te zetten. De geiten worden intusschen losgelaten en doen net alsof ze nooit anders dan daar geweest zijn, die trouwe beesten maken een deel van 't gezin uit; men ziet dikwijls, als de vrouw wegloopt om wat te halen of een boodschap gaat doen, dat de trouwe dieren den kop opsteken, de ooren spitsen en zonder zich te bedenken de vrouw achterna hollen, hier en daar aan den weg een hap gras of blad nemend, maar steeds de vrouw op de hielen volgend.

Is het kamp zoover in orde dan begint de campagne. De sterkste man belast zich gewoonlijk met het kappen van het hout van de struiken, hij snoeit het uit d.w.z. hij hakt de dunne takken eraf, en sleept 't naar de kloppers. De sterkste klopper hakt nu zelf de groote, dikke, lange stokken aan mootjes, juist zoo lang als het voor talhout of bosjeshout noodig is. Voor zwakkere kloppers of kloppers wordt het hout door sterkere aan mootjes gehakt.

Die mootjes nu, worden van de schil of bast ontdaan, men heeft daarvoor een speciaal werktuig, een soort kortstelige bijl, waarvan de scherpe kant ook stomp en breed is. Zooals reeds eerder is gezegd, gaat het schillen beter naarmate de wind binnen is en het weer malscher en groeizamer, anders is het vaak een heele toer om den bast er af te krijgen.

De bast of schors wordt direct op bosjes of hoopjes gelegd en opgebost, het geschildte hout wordt op groote hoopen gegooid en later opgebost. De menschen, die dit werk doen, maken lange dagen, des morgens zoodra het maar eenigszins dag wordt, 2 à 3 uur, trekken zij er op uit en des avonds om 8 uur of soms later zoeken zij hun eenvoudig nachtverblijf pas op, des middags tusschen 12 en 3 uur gaan ze gewoonlijk, als het erg warm is, wat rusten; vóór 12 uur hebben zij dan hun middagmaal genoten. Hunne maaltijden zijn al even eenvoudig als hun heele levenswijze, hun hoofdvoedsel is in den regel rijstebrij, waarvoor de geiten hun beste melk leveren. Overigens gebruiken zij veel erwten en boonen met een stukje spek, roggebrood ook nog al wat; aardappelen zoo goed als niet, alleen des Zondags als er wat meer tijd is om ze te schillen.

Des Zondags wordt er niet gewerkt, dan gaat de familie voor een deel des morgens inkoop doen in de naburige winkels en des middags in haar geheel uitkuieren. De zondagsche pakjes zijn dan aangetrokken en de eigenaardige kleederdracht trekt spoedig de aandacht en wekt belangstelling. Nooit hoorden wij echter eenige uitdrukking van bespotting of beleediging; wat men anders nogal eens aantreft als er vreemdelingen loopen met een eenigszins excentrieke kleding. Iedereen heeft achting voor deze eenvoudige, werkzame, stille, eerlijke lui, die stil hun weg gaan en altijd maar werken; men wil ze altijd graag helpen als ze om het een of ander verlegen zijn, ofschoon zij zichzelf in hun eenvoud zeer goed kunnen redden. En als het weken is afgeloopen en ook het hout is opgebost, zoo'n paar weken na St. Jan of vroeger soms, dan trekt de familie inclusief de geiten weer naar hunne haardsteden terug, waar het werk op hun eigen akkertje al met smart wacht. Dat werk mag echter maar kort duren, want spoedig komt de roggebouw bij den Veluwschen boer, waar zij weer een daghuurtje moeten verdienen, soms trekken zij intusschen nog uit om gras te gaan maaien.

Nu zal men denken dat die menschen wel flink zullen verdienen met die lange dagen dat zij aan het eeken zijn; als het gunstig weer is gaat dat nogal, maar als het weer wat tegenwerkt zijn de verdiensten maar schraal; toch wordt er onder hen geen armoede geleden, ze zijn tevreden en opgeruimd in hun eenvoudige, sobere levenswijze.

DE GREEFF.

WEERVOOR- SPELLING.

III. DE WEERKAART.

IN alle werelddelen heeft men de grillen der luchten trachten na te gaan. Overal waar de mensch wist door te dringen, vestigde hij waarnemingsposten. Zoowel in de onherbergzame Poollanden als in de woeste wildernissen der tropische gewesten ging hij het weer met de meeste nauwkeurigheid na. Te midden van de eeuwige sneeuw van het hooggebergte stichtte hij de bergstations,

waarin als een geheimzinnige kluizenaar de observator huide, slechts door de telefoondraden met de buitenwereld verbonden. En nog hooger steeg men voor z'n meteorologische waarnemingen. Met de ballons kwam men 8, 10 kilometer boven de zee, op welke hoogte de bemanning de observaties verrichtte. Onbemande ballons, die zelfregistreerende instrumenten meevoerden, kwamen wellicht nog twee-, driemaal zoo hoog. Aan den anderen kant daalde men alleen voor z'n weerwaarnemingen in klam kille kelders af, waar, zoo beweerde men, het weer buitengewoon goed was te bespieden. Speciaal voor de meteorologie boorde men reusachtige diepten.

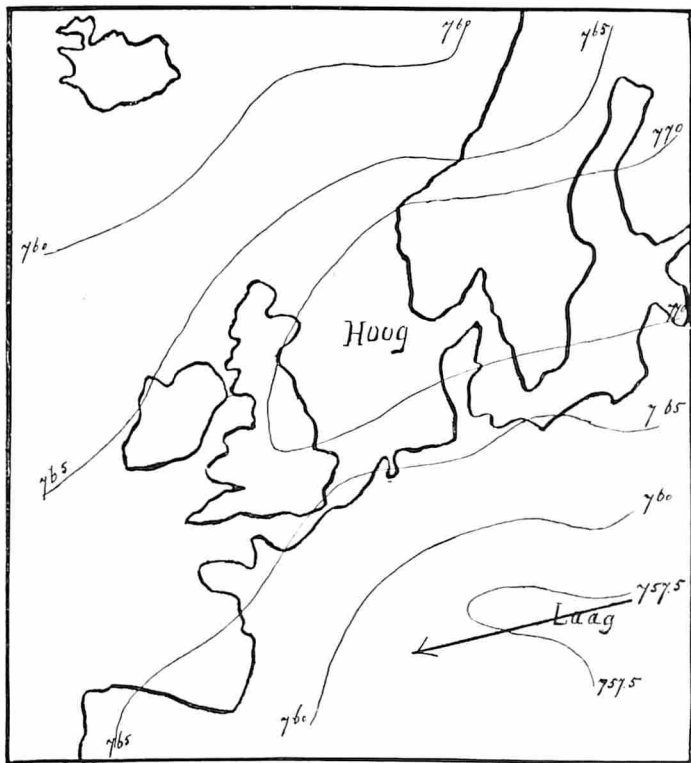
Men zou alle plaatsen, waar wel eens weerwaarnemingen worden verricht, weerstations kunnen noemen. In den regel verstaat men evenwel hieronder vaste punten, waar voortdurend het weer wordt nagegaan. Hoofdstations zijn dan de centra in deze verschillende station-seriën; daar worden de observaties van de waarnemingsposten uit de omgeving ingeschreven en geordend, in vele gevallen ook schematisch voorgesteld.

Het meteorologisch hoofdelement is ongetwijfeld de luchtdruk, die door middel van den barometer in m.m. kan worden uitgedrukt. Op ieder weerstation van eenige beteekenis bevindt zich dan ook de barometer. Op vaste tijden nemen de waarnemers van de verschillende observatoriums den stand van dit belangrijk instrument op, om dien onmiddellijk naar het hoofdstation over te seinen. In vele gevallen ontvangen ook andere belangrijke stations telegrafisch den stand van het observatorium, hetzij direct of via het hoofdstation, waaronder de waarnemingspost ressorteert. Zoo ontvangen eenige voorname stations van het Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut iederen ochtend talrijke weertelegrammen uit verschillende plaatsen van West-, Noord- en Midden-Europa. Eenige uiterste posten, die, dit terloops, zeer belangrijk mogen heeten, zijn *Seijdisfjort* (IJsland), *Valentia* (West-Ierland), *Bodö* (Noord-Noorwegen), *Haparanda* (Noord-Zweden) en *Horta* (Azorische eilanden). Den barometerstand, die wordt overgeseind, tracht men voor te stellen door een kromme lijn, isobare, die loopt over alle plaatsen, waar de barometer denzelfden stand heeft. Melden *Seijdisfjort* en *Valentia* beiden een luchtdruk van 770 m.m., dan is het zeer waarschijnlijk, dat de isobare van 770 IJsland met Ierland verbindt. Licht tusschen de twee eilanden evenwel een barometrisch minimum, waarin barometerstanden van 750 m.m. voorkomen, dan kan de isobare van 770 niet de twee eilanden met elkaar verbinden. In dit geval zullen tusschen IJsland en Ierland minstens twee isobaren van 760 liggen. Tusschen deze beide lijnen van gelijken druk (760) ligt de barometrische inzinking (depressie.)

Onze afbeelding vertoont het Nederlandsch waarnemingsveld; alleen *Horta* ontbreekt. 't Stelt voor de luchtdrukverdeling (isobaromet) van 11 Mei 1910. Wij zien, dat een 770-isobare, uit Rusland komend, de Botnische Golf snijdt; dan loopt zij over Zweden, Noorwegen, de Noordzee, Schotland en Engeland; daar buigt de kromme zich, opnieuw gaat zij door de Noordzee, uitkomende in het Deensche schiereiland Jutland, waarvan een deel wordt afgesneden; via Sont, Zweden, Oostzee keert zij naar Rusland terug. Op alle plaatsen, waarover zich deze kromme kronkelt, staat de barometer op 770 m.m. In de kromme staat hij hooger; buiten de kromme is de barometerstand evenwel overal lager. De isobare vormt alzoo de grens tusschen het gebied, waar de barometer hooger dan 770 en dat, waar het instrument lager staat. De isobare van 765 zullen wij stilzwijgend voorbijgaan. In het verre Noord-Westen evenwel ontdekken wij de druklijn van 760.

Ten N.W. van deze kromme staat de barometer overal lager dan 760 m.m. Ten Z.O. ervan staat de barometer evenwel hooger. Gaan wij van IJsland Zuid-Oostwaarts, dan zien wij bijgevolg den barometer voortdurend stijgen. Hebben wij de 765-lijn gesneden, dan staat de barometer tusschen 765 en 770. Ten slotte komen wij in het barometrisch hoog, waar de barometer een stand van b.v. 772 m.m. zal hebben. Blijven wij Zuid-Oostwaarts gaan, dan komt ten slotte aan de barometrische stijging een eind. De maximum-druk is bereikt. De barometer gaat dalen. Wanneer wij de 765-isobare oversteken, staat ons „weerglas” op 765 m.m. Allerleest komen wij binnen de 757½ isobare, waar „laag” staat. Hier wordt een druk van 756 m.m. wellicht bereikt. Maar dan zijn wij ook in het minimum. 't Is een barometrische depressie, een storing, die slecht-weer met zich meevoert.

Ja, met zich meevoert. Want wanneer wij de luchtdrukverdeling van den volgende dag beschouwen, zien wij, dat de depressie, die dieper geworden is, zich

ISOBAREMENT VAN 11 MEI 1910.

Voorbeeld van een depressiebeweging in westelijke richting.

Westwaarts verplaatst heeft. Het laag, den vorigen dag in Duitschland gelegen, brengt den 12^{en} Mei 1910 in Frankrijk onstuimig en guur regenweer uit Noord-West. Het barometrisch hoog, dat over Scandinavië lag, nam in betekenis toe. Wij zien, dat de luchtdrukverdeling in het algemeen belangrijk veranderd is.

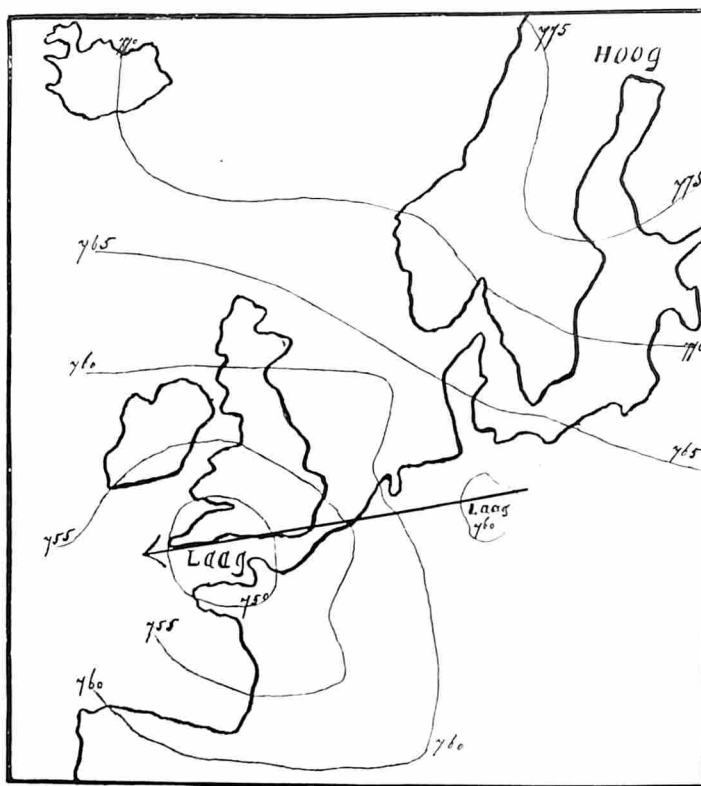
Den 13^{en} Mei is de depressie nog verder Westwaarts getrokken. Het kleine kringetje van 760 m.m., in West-Duitschland gelegen, is een nieuwe storing, die denzelfden weg zal afleggen. Zooals men ziet, is het hoog in betekenis afgenomen. Doch het heeft zich uitgebreid, het is, zooals de meteorologen dit noemen, vlakker geworden. Het luchtdrukverschil werd kleiner. En hiermee nam de wind in kracht af.

De aandachtige lezer zal bemerkt hebben, dat wij het hoog tegenover het laag hebben gesteld. Het zijn twee uitersten. Bevinden wij ons in een barometrisch hoog, dan is in het algemeen het weer uitstekend. Een barometrisch laag brengt daarentegen slecht weer. Wij zullen het niet hebben over de oorzaken hiervan. Wij constateeren slechts een feit. En weten wij, welk soort luchtdrukverdeling ons weer zal beheerschen, dan weten wij, welk weer komen zal.

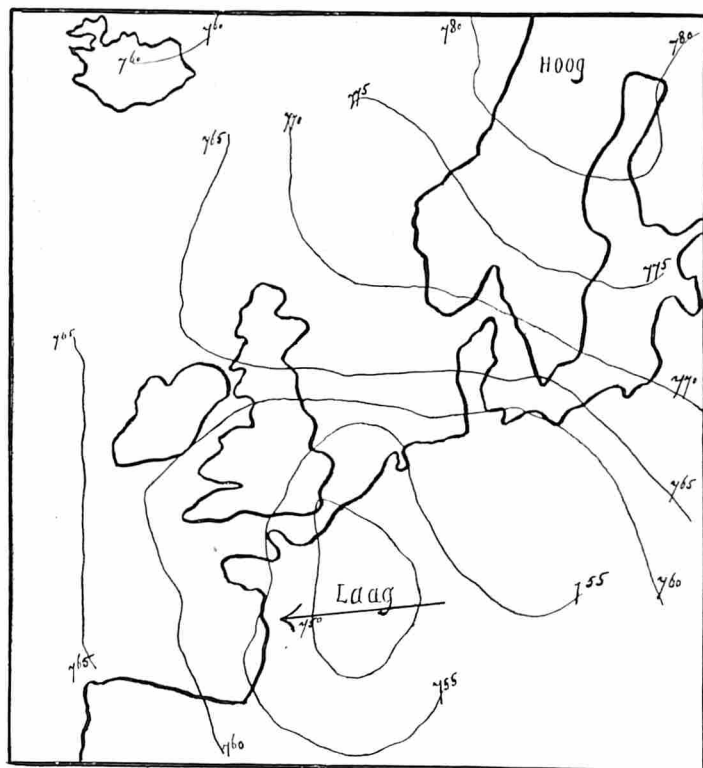
Nadert een depressie, dan komt bij de barometrische daling, waaruit deze nadering kan worden afgeleid, aan het fraaie weer een eind. Nadert daarentegen een barometrisch hoog, dan weten wij, dat de stijgende barometer, die het ons vertelt, een weersverbetering voorafgaat.

Diepe depressies (of eigenlijk depressies met groot luchtdrukverschil, alzoo lagen met dicht bij elkander liggende isobaren) veroorzaken zware stormen. Depressies van weinig diepte en een klein luchtdrukverschil zijn onze eigenlijke onweer- of regenbrengers. Hoogen van veel betekenis worden evenals diepe depressies door krachtige winden omwaaid. Deze winden zijn echter droog, zij doen het wolkengordijn scheuren, kortom, zij brengen of bestendigen het goede weer. Krachtige hoogen treden vooral in den winter op. Nestelen zij zich in Noord-Europa, dan stormwaait het in ons land uit Oostelijke richtingen. Dit is ons winter-isobaroment. Bij deze luchtdrukverdeling wordt het Baltisch klimaat naar onze kusten gebracht. Hevige vorst is dan ook bij een dergelijk Scandinavisch hoog waarschijnlijk. Hoogen van weinig verschil, alzoo vlakke hoogen, brengen goed weer. Zij komen vooral in den zomer voor, en voeren groote warmte met zich mee. Op het overgangsgebied van hoog naar laag, dus op plaatsen waar de barometer in langzaam dalende beweging verkeert, onweert het dan.

Wanneer wij weten, hoe de luchtdrukverdeling worden zal, weten wij eveneens, welk karakter het weer zal hebben. De hoogen toch hebben een neiging zich zeer langzaam te ver-

ISOBAREMENT VAN 13 MEI 1910.
Voorbeeld van een depressiebeweging in westelijke richting.

ISOBAREMENT VAN 12 MEI 1910,
Voorbeeld van een depressiebeweging in westelijke richting.

plaatsen. Soms veranderen zij geheel niet. Ligt een hoog in onze nabijheid, wij zeggen niet, heeft het hoog bij ons de overhand, dan is het zeer goed mogelijk, dat het weer bij ons zich in vier, vijf dagen bijna niet verandert. Het kan voorkomen, dat een kleine, z.g. plaatselijke depressie op den rand van het hoog voorkomt. Een dergelijk laagje geeft wellicht ons weer een triest-betrokken karakter. Verandert het hoog niet, dan zal waarschijnlijk ook het kleine laagje niet veranderen. Een hoog in z'n nabijheid, doch niet in z'n onmiddellijke nabijheid te hebben, is dus niet voortdurend een zegen te noemen.

Depressies trekken. Zij trekken voortdurend. Een depressie, die hangen blijft, komt wellicht nog minder voor dan een hoog, dat trekt. Trekt een depressie over ons land, dan zal het weer zeer veranderend (niet veranderlijk) zijn. Eerst zware luchten, die grauwe somberheid brengen. Dan regen en wind, dan storm en hagelbuien, in den winter ten slotte nog sneeuw, dan opklaring, dan... toenemende bewolking opnieuw.

Ligt een hoog in onze nabijheid, dan waait de wind dagen achter een uit dezelfde richting; in de eigenlijke kern van het hoog zijn de winden ultra zwak en uiteenlopend. Hebben wij daarentegen met het centrum van een laag te doen, dan verandert de wind wellicht met het uur. Veelal is het de Zuid-Wester, die de depressie aankondigt. Is de depressie voorbij, dan heeft in dit geval de wind zich vernoordelijkt. In het algemeen gaat de Zuid-Westelijke of Zuidelijke wind het slechte weer vooraf; een Noordelijke luchtstroom die in den regel bij een stijgenden barometer de overhand krijgt, brengt na een snelle afbuiging het goede weer. De depressie van 11 Mei 1910 daarentegen kwam niet, zooals gewoonlijk het geval is, uit het Westen, doch uit het Oosten. Toen kondigde een Noordenwind de depressie aan, terwijl ten slotte de Zuidelijke wind ons vertelde, dat het laag voorbij was; toen lag het laag (zie het kaartje van 13 Mei) ten Westen van ons land.

Het is in het algemeen mogelijk te weten, in welke richting de depressie zich bewegen zal. Von Bebbler, de knappe meteoroloog van de *Deutsche Seewarte*, heeft een aantal depressie-banen bepaald. Maar... deze kwestie behoort niet direct bij de *Weerkaart*. In een volgend nummer deze depressie-beweging. Dit is de basis van onze moderne meteorologische prognostiek.

VAN BEUKENSLOT.

TEGEN MUGGEN EN VLIEGEN.

DE zomer van 1910 heeft zich niet alleen doen kennen door buitengewoon veel regen, maar ook door een ware muggenplaag, terwijl op sommige plaatsen ook de vliegen buitengewoon talrijk waren. Vooral langs de Geldersche rivieren heeft men buitengewoon veel last van muggen gehad en wonder is het dan ook niet dat men naar middelen heeft uitgezien om die te bestrijden. Vooral in de slaapkamers kunnen zij bijzonder lastig zijn en iemand zijn nachtrust benemen. Een paar zeer eenvoudige middelen zijn er om tegen die lastige bezoekers beschermd te zijn. Wil men geen muggen in de slaapkamer hebben, dan hange men er enkele frisch gesneden takken van een gewonen Notenboom — *Juglans regia* — in op en de diertjes zullen de plek mijden, waar die hangen. Doch niet ieder heeft een Notenboom in zijn tuin staan en dan is er een ander middel nl. kruidnagelolie. Wanneer men voor het naar bed gaan het gelaat met een paar druppels van die olie insmeert, zal men geen last van muggen hebben. Wel verspreiden beiden een bijzonder aromatischen geur, doch men went daar spoedig aan en merkt er dan niets meer van.

Ook vliegen kan men gemakkelijk uit de kamers houden door voor de vensters, die men des zomer open zet, enkele *Pelargonium* en *Calceolaria* planten te zetten. Het schijnt, dat die lastige diertjes den bijzonderen geur van deze planten niet verdragen kunnen en door een raam, waar zij voor staan niet naar binnen zullen vliegen.

Een mijner kennissen had dit middel met goed gevolg toegepast, hij had deze planten in de vensterbank staan en bemerkte geen enkele vlieg in zijn kamer. Om de proef op de som te nemen, liet hij ze op een warmen Augustus dag wegnemen en ziet, weldra zag hij de vliegen door het geopende venster naar binnen komen. Zoo spoedig mogelijk liet hij de planten weer neerzetten en de vliegen bleven in het vervolg weg. Deze middelen zijn alle vier eenvoudig en goedkoop, wij kunnen daarom ieder raden er de proef mede te nemen.

E. TH W.